

Wywiady przeprowadzone w Narwi

Wywiad 1 (pisemny protokół rozmowy):

1. Dane osobowe
  - M, 78 lat, kowal, katolik, Polak
2. Stosunki społeczne przed II wojną światową
  - dobre stosunki między prawosławnymi i katolikami
  - dużo małżeństw mieszanych
  - przed wojną było dużo Żydów
3. Jak odczuła/odczuł P. wybuch wojny?
  - słabo pamięta swoje odczucia
4. Co się zmieniło po okupacji niemieckiej i sowieckiej?
  - Sowietci byli łagodniejsi dla ludzi
  - Niemcy niszczyli wszystko palili. Mogli robić co chcieli, nawet zabić człowieka na ulicy za to, że nie okazało mu się wystarczającego szacunku
  - Żydów Niemcy wywozili do obozów, a ludność miejscowa rozstrzelali
  - nie ma żalu do Sowietów za nakładanie obowiązku pracy fizycznej
  - ludność lejcowa rozumiała język Sowietów
  - Sowiecie wywozili katolików i bogatych na Syberię
5. Jakie było nastawienie ludności białoruskiej wobec okupantów?
  - a) kolaboracja i partyzantka – przykłady
  - b) stosunki między sąsiadami –czy zmieniły się podczas wojny?
    - nie było różnicy między reakcją Polaków i Białorusinów na obu okupantów. Widział przykłady kolaboracji z policją niemiecką. Część ludności miejscowej był w policji. Niektórzy donosili, wydawali Żydów i Polaków. Ktoś wydał 80 osób, które zostały rozstrzelane
    - nie było miejscowych partyzantów, tylko białoruscy, którzy rzadko się pokazywali, bo był posterunek żandarmerii
    - były przypadki masowej pomocy partyzantki
    - nikt nie ukrywał Żydów
    - stosunki z sąsiadami nie zmieniły się

6. Armia Czerwona – wyzwolenie czy okupacja?
    - jako wyzwolenie, ludzie cieszyli się na zmiany bez względu na narodowość
    - ludność miała dość krwawej niemieckiej okupacji

  7. Czy zmieniła się sytuacja Białorusinów po wojnie?
    - po wojnie nie zmieniło się dużo, nic w sytuacji Białorusinów
    - utożsamia Białorusinów z prawosławnymi
    - podkreśla, że w jego rodzinie większość małżeństw to pary mieszane

  8. Czy rozmawia P. z dziećmi, wnukami o czasach wojny?
    - jeśli pytają, to tak. Szczególnie wnuki pytają, dzieci mniej się interesują
-

Wywiad 2 (pisemny protokół rozmowy):

1. Dane osobowe
  - K, gospodyni domowa, rodzice prawosławni, ona baptystka, 81 lat, w Narwi mieszka od 1943 r.

2. Stosunki społeczne przed II wojną światową
  - ludzie przed wojną żyli w zgodzie
  - nie było konfliktów narodowościowych i religijnych
  - teraz kilka lat temu katolik podpalił kaplicę prawosławną i katolicy bali się, że prawosławni zemszczą się i podpalą kościół, ale w Narwi ludzie nie są mściwi i nic takiego nie zrobili
  - przed wojną bawiły się ze sobą dzieci o różnych wyznaniach
  - prawosławni nie pozwolili pochować raz przed wojną baptysty na cmentarzu, ale władze kazały pochować – przed 43 r. to było

3. Jak odczuła/odczuł P. wybuch wojny?
  - wszyscy się bali jak wybuchła wojna
  - nie lubili Niemców
  - było słychać jak spadały pociski
  - Ruskich też nie rozumiano, ale Niemcy byli straszni, oni nie lubili polskiego narodu

4. Co się zmieniło po okupacji niemieckiej i sowieckiej?
  - Niemcy mieli dyscyplinę i nie było chaosu, ale wołała Rosjan. Za Rosjan było lepiej

5. Jakie było nastawienie ludności białoruskiej wobec okupantów?
  - a) kolaboracja i partyzantka – przykłady
  - b) stosunki między sąsiadami –czy zmieniły się podczas wojny?
  - bez różnicy czy Polacy czy Białorusini, wszyscy tak samo się bali
  - Niemców nie lubili
  - Białorusini byli traktowani przez każdego z okupantów w taki sam sposób jak Polacy
  - za Niemców Polacy donosili na osoby, które za sanacji były w lewicy, zajmowali stanowiska
  - Niemcy kazali dla męża respondentki zaprowadzić do sąsiada, który był u władzy przed wojną
  - wspólnie działali Niemcy i miejscowa policja (katolicy)
  - była partyzantka, ale oni przyszli gdzieś z Mazowsza
  - już po wyzwoleniu chodzili i zabijali tych, którzy współpracowali z Sowietami i byli w urzędach. Zabrali około 60 Białorusinów i rozstrzelali w lesie. Ale nie wpłynęło to na stosunki między Polakami i Białorusinami w Narwi. Nic się nie zmieniło. To były rozgrywki polityczne, ale w partyzantce byli katolicy (prawica), a Białorusini których zastrzelili – prawosławni. Spalili też dokumenty w urzędzie w gminie
  - partyzanci radzieccy byli w porządku – jak zabrali krowę, to potem dali większy przydział żywności. Mieszkali w domu respondentki

6. Armia Czerwona – wyzwolenie czy okupacja?
  -

7. Czy zmieniła się sytuacja Białorusinów po wojnie?
  - była taka sama jak Polaków. Wszyscy byli tak samo traktowani

8. Czy rozmawia P. z dziećmi, wnukami o czasach wojny?
  - Z wnukami. Ma nagrane jak mąż opowiada wnukom o wojnie

„Komunizmu w Polsce nie było. Była tylko lewica (przed drugą okupacją sowiecką). Po wojnie wszyscy mieli lepiej. Duchowni wspierali partyzantkę, która walczyła z władzą po wyzwoleniu. Ksiądz był w opozycji. Polacy donosili Niemcom kto Ruski jak popili, ale to byli

Polacy prawosławni. Dobrze, że mamy wolność wyznania. Przed wojną było lepiej – jak nie było w kościele księdza, to wszyscy szli do cerkwi się modlić i na odwrót. Policjanci, którzy pomagali Niemcom w szukaniu osób, które były za sanacji w lewicy u władzy, potem byli zesłani na Sybir do obozów. Niemcy wezwali pierwszego męża, nie wiedział po co i już nie wrócił do domu”.

Wywiad 3 (pisemny protokół rozmowy):

1. Dane osobowe
  - K, 82 lata, rolnik, katoliczka

2. Stosunki społeczne przed II wojną światową
  - wszyscy (Żydzi, Polacy, Ruskie – prawosławni) przed wojną żyli w zgodzie. Tylko Żydzi „chitre” były

3. Jak odczuła/odczuł P. wybuch wojny?
  - Została wywieziona na roboty do Niemiec

4. Co się zmieniło po okupacji niemieckiej i sowieckiej?
  - Sowietów wszystkich traktowali tak samo, ale Żydów nie lubili
  - Sowietów byli dobrzy, ludność była raczej zadowolona
  - uważano, że Niemcy są źli

5. Jakie było nastawienie ludności białoruskiej wobec okupantów?
  - c) kolaboracja i partyzantka – przykłady
  - d) stosunki między sąsiadami –czy zmieniły się podczas wojny?
    - Stosunki pomiędzy mieszkańcami nie uległy zmianie
    - ojciec w czasie okupacji ukrywał Żyda, ale gdy Niemcy powiedzieli, że grozi za to kara śmierci, wypuścił go
    - nie było żadnych partyzantów

6. Armia Czerwona – wyzwolenie czy okupacja?

7. Czy zmieniła się sytuacja Białorusinów po wojnie?

8. Czy rozmawia P. z dziećmi, wnukami o czasach wojny?

„Niemcy, wróg, zawsze był, jest i będzie”.

Wywiad 4 (pisemny protokół rozmowy):

1. Dane osobowe

- K, 80 lat, rolnik, katoliczka

2. Stosunki społeczne przed II wojną światową

- przed wojną tak jak i po wojnie wszyscy (Żydzi, Polacy, prawosławni (Białorusini) żyli w zgodzie

3. Jak odczuła/odczuł P. wybuch wojny?

- była na robotach. Po powrocie Niemiec pomógł jej dając większą liczbę kartek na żywność

4. Co się zmieniło po okupacji niemieckiej i sowieckiej?

- ludzie się bali Niemców, ale z drugiej strony żandarmi byli dobrzy
- gdy armia niemiecka się wycofała, Kozacy przybyli do miasta, aby „pohulać z Polakami”
- żandarmeria niemiecka nie pozwoliła na to i odprowadzili ich daleko poza miejscowość. W ten sposób uratowali mieszkańców i samo miasto przed zagładą
- po wojnie mieszkańcy Narwi podpisywali listę świadczącą o tym, że Niemcy dobrzy byli

5. Jakie było nastawienie ludności białoruskiej wobec okupantów?

e) kolaboracja i partyzantka – przykłady

f) stosunki między sąsiadami –czy zmieniły się podczas wojny?

- nie przypomina sobie, czy ktoś pomagał Żydom, ale zawsze Żydzi byli dobrzy
- jeśli ktoś pomagał to po nich
- kiedy likwidowano getto i wywożono Żydów, to mieszkańcy ustawili się wzdłuż ulicy i machali płacząc do wywożonych rodzin żydowskich

- nikt nie lubił tych, którzy pracowali dla Niemców. Współpracowali i katolicy i prawosławni
6. Armia Czerwona – wyzwolenie czy okupacja?
    - Sowietów większą sympatią darzyli prawosławni, ale „zawsze się dobrze razem żyło”
  7. Czy zmieniła się sytuacja Białorusinów po wojnie?
  8. Czy rozmawia P. z dziećmi, wnukami o czasach wojny?
    - z wnukami
-

Wywiad 5 (pisemny protokół rozmowy):

1. Dane osobowe

- K, prawosławna

2. Stosunki społeczne przed II wojną światową

- bardzo dobre, wszyscy żyli ze sobą w zgodzie i pomagali sobie nawzajem, zarówno prawosławni, katolicy i Żydzi

3. Jak odczuła/odczuł P. wybuch wojny?

- Pasła gęsi i samoloty leciały, nie odczuła żadnych zmian

4. Co się zmieniło po okupacji niemieckiej i sowieckiej?

- okupacja niemiecka – wywózka na roboty przymusowe do Niemiec, utworzenie getta i wywiezieni Żydów za Narewkę
- okupacja sowiecka – ludzie dobrowolnie wyjeżdżali na wschód do ZSRR, ludzie woleli Sowietów, bo mogli z nimi się prozumić

5. Jakie było nastawienie ludności białoruskiej wobec okupantów?

- a) kolaboracja i partyzantka – przykłady
  - b) stosunki między sąsiadami –czy zmieniły się podczas wojny?
- w Narwi raczej nie było kolaboracji, a partyzantka działała w okolicach Bielska Podlaskiego
  - stosunki z sąsiadami nie zmieniły się, ludzie sobie pomagali

6. Armia Czerwona – wyzwolenie czy okupacja?

- nie pamięta

7. Czy zmieniła się sytuacja Białorusinów po wojnie?

- raczej się nie zmieniła. Obecnie ludzie zgodnie żyją (kiedy jest jakieś święto prawosławne, to katolicy też świętują)

8. Czy rozmawia P. z dziećmi, wnukami o czasach wojny?

- raczej nie, bo nie pytają, a ona już dużo nie pamięta

„Katolicy otrzymywali plaketę z literką P – polak, a prawosławni nie. Nie było tu dużych walk, ludzie pod okupacją żyli podobnie jak przed wojną. Opowiadała o Rajsku, gdzie za kolaborację Niemcy spalili całą wioskę”.